

- А. П. Тарасюк. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: library.uipa.kharkov.ua/library/Left_menu/.../18.../Коваленко.doc. – Заголовок з екрану. – Мова укр.
6. Ніколаєнко С. М. Удосконалення методології формування правового поля професійно-технічної освіти в Україні [Електронний ресурс] / С. М. Ніколаєнко // По матеріалам доповіді на науково-практичній конференції "Сьогодні і майбутнє системи профтехосвіти України". – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: library.uipa.kharkov.ua/library/Left_menu/.../6.../Ніколаєнко.doc. – Заголовок з екрану. – Мова укр.
 7. Ничкало Н. Г. Трансформація професійно-технічної освіти України: монографія / Н. Г. Ничкало. – К.: Пед. думка, 2008. – 200 с.
 8. Професійна освіта: словник / Уклад. С. У. Гончаренко та ін.; За ред. Н. Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.
 9. Энциклопедия профессионального образования: В 3 т. / Под ред. С. Я. Батышева. – М.: РАО, Ассоциация "Профессиональное образование", 1998. – Т. 1. – 567 с.
 10. Щербак О. І. Професійно-педагогічна освіта: теорія і практика: монографія / О. І. Щербак; за ред. Н. Г. Ничкало. – К.: Науковий світ, 2010. – 279 с.

Оршанский Л.В., Скварок М.Ю.

*ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ
ОТЕЧЕСТВЕННОГО ИНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ*

В статье рассмотрен исторический аспект становления и перспектив развития отечественной системы инженерно-педагогического образования в современных условиях вхождения Украины в Европейское образовательное пространство.

Ключевые слова: система, инженерно-педагогическое образование, профессионально-педагогическая подготовка.

Orshanski L.V., Skvarok M.Y.

*HISTORICAL ASPECT OF NATIONAL ENGINEERING AND PEDAGOGICAL EDUCATION
FOUNDATION AND DEVELOPMENT*

The article deals with the historical aspect of national engineering and pedagogical educational system foundation and the prospect of its development in modern conditions that are when Ukraine integrates into European educational environment.

Key words: system, engineering and pedagogical education, professional and pedagogical training.

УДК 378

Федосова І.В.

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКОГО
СКЛАДУ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
У 1917–1929-МУ РОКАХ**

З'ясовано основні напрями формування професорсько-викладацького складу вищих технічних навчальних закладів протягом 1917–1929 років: звільнення усіх професорів, які не мали рекомендацій від факультетських Рад і Навчальних комітетів вищих навчальних закладів; скасування всіх вчених ступенів і звань та пов'язаних з ними привілеїв; запровадження Рад комісарів як керівних органів, до повноважень яких належали й кадрові питання; активізація чисток і репресій проти дореволюційних професорів; регулювання заробітної плати; застосування методів примусу для заповнення вакантних місць у новостворених вищих технічних навчальних закладах; відокремлення науково-дослідних кафедр від навчальних кафедр; упорядкування діяльності аспірантури.

Ключові слова: професорсько-викладацький склад, підготовка кадрів, аспірантура, науково-дослідні кафедри, вищі інженерно-технічні навчальні заклади.

Інтеграційні процеси, що торкнулися освітньої галузі, сьогодні створюють реальні передумови для розробки відповідних критеріїв та методологій оцінки якості професійної освіти. У зв'язку з чим проблема оцінювання якості діяльності професорсько-викладацького складу набуває особливу актуальність. Будь-яке явище має свої джерела, передумови становлення, ґрунтується на певних традиціях. Тому нині важливим є дослідження особливостей формування професорсько-викладацького складу вищих технічних навчальних закладів у 1917–1929-му роках. Вища технічна освіта України накопичила вагомий історичний досвід, вивчення, аналіз та узагальнення якого може стати вагомим чинником подальшого її вдосконалення, винайдення ефективних способів підвищення ефективності підготовки інженерних кадрів у сучасних умовах.

Історію вищої інженерно-технічної освіти в Україні досліджували у своїх наукових працях такі сучасні дослідники, як: С. Богатчук, А. Ворох, О. Донік, В. Крутіков, Н. Левицька, В. Липинський, С. Майборода, Є. Мартиненко, В. Олянич, О. Романець, А. Сасімов, О. Ткаченко, І. Толокнєв, С. Ховрич, О. Щербініна та ін.

Мета статті – з'ясувати основні напрями формування професорсько-викладацького складу вищих технічних навчальних закладів у 1917–1929-му роках.

Після жовтневого перевороту забезпечення вищої технічної школи лояльними до уряду науково-педагогічними працівниками перебувало у центрі уваги правлячої партії. Заходи з реформування вищої школи, що почалися ще за часів Тимчасового уряду, торкнулися й професорсько-викладацького складу.

Навесні – влітку 1917 р. "у зв'язку з невідповідністю умовам державного життя, що змінилися", було скасовано низку законів і постанов царського уряду, які передбачали звільнення з посад осіб, що були членами інших політичних партій, або підозрювалися в політичній неблагонадійності, проводили антиурядову агітацію.

Зважаючи на те, що процедура висунення викладачів на більш високі посади часто порушувалася (ігнорувалася думка факультетів та їхніх Рад, ці питання зазвичай вирішували Навчальний комітет, ректор і міністр народної освіти), 20 березня 1917 р. Міністерство народної освіти Тимчасового уряду "для відновлення правильного порядку академічного життя" ухвалило рішення, яким передбачалося звільнення з посад усіх ординарних, екстра ординарних, ад'юнкт-професорів і позаштатних професорів, які обійняли свої посади без подань відповідних факультетів, їхніх Рад і Навчальних комітетів вищих навчальних закладів, а лише за рекомендаціями керівників вищих навчальних закладів і Міністерства народної освіти.

З метою демократизації внутрішнього життя вищої школи 7 квітня 1917 р. були скасовані Інспекторський відділ, Комітет зі служби чинів громадського відомства і нагород. У зв'язку з цим 19 квітня Міністерство народної освіти ухвалило рішення про "призупинення подання справ про нагородження орденами та про подання в чини" і про повернення "за належністю" клопотань, що надійшли до відповідних відомств та установ. Принагідно слід зазначити, що серед професорів і викладачів, які на той час працювали у вищих технічних навчальних закладах, було чимало осіб, котрі мали високі урядові нагороди.

У червні 1917 р. у вищих технічних навчальних закладах запроваджується посада доцента. Кількість штатних доцентів не повинна була перевищувати 12 осіб. Ці посади рекомендувалося запроваджувати "у разі потреби, з наданням кредитів на їхнє утримання". Передбачалося, що посади доцентів будуть заміщуватися факультетами з-поміж осіб, які мали наукові ступені доктора чи магістра, або звання ад'юнкта російських вищих навчальних закладів, а також з числа тих, хто не мав наукових ступенів, але був "допущений до самостійної викладацької роботи". Кількість посад доцентів на кафедрах визначалася відповідним факультетом, а кожне рішення стосовно кандидатури підлягало затвердженню Радою факультету [8, с. 40].

Декрет Раднаркому республіки від 18 травня 1919 р. скасовував усі вчені ступені, звання і пов'язані з ними права і привілеї. Усі особи, які самостійно проводили викладання у вищій школі, почали називатися викладачами, інші, які брали участь у навчанні студентів, – асистентами. Запроваджується порядок заміщення керівників кафедр лише за конкурсом, в якому міг брати участь будь-який радянський громадянин [6]. Цей документ також скасовував усі права і привілеї, що їх надавали дипломи.

У 1919 р. у великих центрах республіки створюються Ради комісарів вищих навчальних закладів, на які покладається обов'язок запроваджувати декрети і постанови з реорганізації вищої школи. Рада комісарів стала керівним центром міських інститутів: призначала і знімала з посад викладацькі кадри, розподіляла грошові кошти, переглядала навчальні програми та ін. У своїй роботі ця рада керувалася вказівками Наркомосу, губкому партії і спиралася на осередок студентів-комуністів, що налічував 55 осіб і діяв при Наркомосі [10, с. 86].

У контексті політики, що проводилася стосовно буржуазних спеціалістів, розпочалася робота з допущення до викладацької діяльності залежно від політичної позиції науково-педагогічних працівників. З метою залучення викладачів без учених ступенів запроваджується відкритий конкурс для всіх бажаючих, встановлюється конкретний термін виборів професури (не більше п'яти років). Крім того, викладацькі кадри вищої школи не один раз зазнавали чисток і репресій [1, с. 34]. Унаслідок цього наприкінці 1920-х років з вищих навчальних закладів було усунено значну кількість викладачів з дореволюційним стажем роботи. Оскільки ж на цей час припадає бурхливий розвиток вищої технічної школи, з усією гостротою постала проблема підготовки до викладацької діяльності випускників радянської вищої школи.

Не можна не зважати й на те, що велика кількість української інтелігенції залишила країну в роки революції, виїхавши за кордон [5, с. 9]. До того ж радянська влада не допускала до педагогічної діяльності учасників національно-визвольних рухів 1917–1920 років. А оскільки нових кадрів ніхто не готував, їх кількість значно скоротилася. І все ж таки у перші роки радянська система освіти спиралась, головним чином, на фахівців, підготовлених у дореволюційний час. Старих спеціалістів "чистили", "перевиховували", дозволяли працювати за сумісництвом. Проводилась робота щодо повернення до педагогічної роботи службовців установ і організацій, працівників управлінських органів [9].

Ставлення радянської влади до професорсько-викладацьких кадрів на початку 1920-х років було двоїтим: вона змушена була співпрацювати із старими фахівцями і навіть дбати про поліпшення їхнього матеріального і побутового становища, оскільки не могла замінити їх іншими.

Створення нових кафедр і лабораторій сприяло розширенню наукових колективів. Так, загальна кількість професорсько-викладацького складу ХТІ протягом 1924–1929 років зросла на 60,2 %. При цьому питома вага викладачів зменшилася на 1,7 % (з 79,7 % до 78 %) і на стільки ж (з 20,3 % до 22 %) зросла питома вага професорів, що свідчить про підвищення якісного рівня професорсько-викладацького складу інституту. Але слід мати на увазі, що значна частка викладачів працювала в ХТІ за сумісництвом. У 1928 р. на таких умовах в інституті працювало 15,2 % професорів I і II категорій. У 1928–1929 навчальному році 84,5 % штатних професорів та викладачів ХТІ також працювали за сумісництвом в інших ВНЗ – 43 %, установах – 8 %, на заводах – 4 %. При цьому 45 % від їхньої загальної кількості працювали водночас у двох і більше місцях. До цього їх змушувало те, що посадові оклади залишалися низькими, а в ХТІ вони були приблизно на 25 % нижчими, ніж в інших ВНЗ. Незважаючи на це, тільки в 1928–1929 навчальному році на роботу в інститут було прийнято 25 викладачів, у тому числі три професори, 30 молодих вихованців ХТІ було рекомендовано на самостійну викладацьку роботу.

Збільшенню кількості викладачів значною мірою сприяло і підвищення того року посадових окладів на 30 % [8, с. 48].

У серпні 1918 р. перед початком навчального року Департамент вищої школи Міністерства народної освіти було прийняте таке рішення щодо оплати праці викладачів:

1) професори і доценти отримують штатні оклади, якщо вони приділяють читанню лекцій і керівництву практичними заняттями не менше 6 годин на тиждень;

2) асистенти і викладачі – не менше 10 годин на тиждень;

3) кожні п'ять років здійснюється надбавка, яка становить 25 % від основного окладу (не більше двох) [2, с. 34–35].

Матеріальне забезпечення професорсько-викладацького складу індустріально-технічних ВНЗ у досліджуваний період залежало від розміру заробітної платні, навчального навантаження, умов праці та побуту, забезпечення житлом, розміру пенсії, ставлення суспільства до потреб педагогів [3, с. 80].

Уже 30 серпня 1921 р. РНК УСРР прийняла постанову "Про поліпшення становища наукових працівників", а 31 жовтня 1921 р. постановою РНК УСРР у республіці був створений Всеукраїнський комітет сприяння вченим, який розгорнув організацію широкої допомоги науковим працівникам інженерно-технічної освіти [6].

Основою матеріального забезпечення професорсько-викладацького складу вищих технічних навчальних закладів була заробітна плата. На початку 1920-х років в умовах економічної та продовольчої кризи заробітна плата науково-педагогічним працівникам надавалась у натуральній формі, що забезпечувало мінімальні потреби фізичного існування. Улітку 1920 р. РНК УСРР видав постанову "Про забезпечення продовольством працівників освіти". Згідно з цією постановою, професори і викладачі вищої технічної школи отримували продукти харчування і предмети побутового вжитку через органи споживчої кооперації [4, арк. 17–18, 70].

Видачу заробітної плати продуктами харчування в умовах, коли гроші втратили будь-яку купівельну спроможність, слід розцінювати як позитивний крок на шляху матеріального забезпечення науково-педагогічних кадрів ВНЗ. Зазначимо також, що розміри оплати праці науково-педагогічних працівників у різних регіонах були різними. Це було пов'язано з тим, що затверджені персональні ставки професорсько-викладацького складу технічних ВНЗ устанавлювались з огляду на місцеві умови і кваліфікацію працівника освіти. Саме тому на початку 1920-х років у різних регіонах УСРР натуральна заробітна плата була неоднаковою. Із подоланням економічної та продовольчої кризи й переходом на товарно-грошові відносини, Наркомос також починає перехід від натуральної форми оплати праці до грошової, а також намагається уніфікувати заробітну плату у ВНЗ [3, с. 82].

У 1923–1924 навчальному році у вищих технічних навчальних закладах України було проведено облік усіх науково-педагогічних працівників. Для нарахування заробітної плати застосовувалась погодинна оплата. Норми щотижневого навчального навантаження для професора становили 6–8 год., для викладача 10–12 год. Тарифна ставка професора у 1923 р. становила 7 крб. Восени 1923 р. розмір заробітної плати було збільшено: в Києві, Одесі, Катеринославі – на 23 %, в Харкові – на 33 % [3, с. 82].

На початку 1925 р. усі викладачі вищої технічної школи були розподілені за категоріями. До першої категорії були віднесені особи, які тільки починали роботу у ВНЗ і ще не мали необхідної кваліфікації, а також аспіранти (оклад 88 крб.). До другої і третьої категорії увійшли професори та викладачі, які мали високу кваліфікацію (оклад у середньому становив 152 крб.). До четвертої категорії належали особи, які мали наукове визнання в межах СРСР (оклад 200 крб.). П'ята категорія охоплювала вчених із світовим науковим ім'ям. Їм було встановлено персональні оклади [7, арк. 78].

Отже, у середині 1920-х років відбувається підвищення заробітної плати всім категоріям професорсько-викладацького корпусу вищих технічних навчальних закладів.

Нове підвищення оплати праці професорсько-викладацького складу вищих технічних навчальних закладів відбулось у 1928–1929 навчальному році. Постанова РНК СРСР № 410 "Про посилення фінансування технічної освіти та про поліпшення матеріального забезпечення студентства" передбачала збільшення фінансування у 1928–1929 навчальному році на 45 млн крб. Заробітна плата науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів технічного профілю збільшувалась з 1 жовтня 1928 р. на 30 %, а інших ВНЗ – лише на 15 % [12, с. 410].

Одночасно з підвищенням заробітної плати Наркомос здійснював перехід від тижневого навчального навантаження викладача до річного. Такий перехід був застосований з однією метою – значно збільшити навчальне навантаження професорсько-викладацького складу. На практиці це означало не підвищення заробітної плати, а її зниження.

Кадрова проблема ускладнювалася й через розпочаті у вищій школі політичні репресії. Перетворення освітніх закладів із "розсадників знань" на арену політичної боротьби призводило до постійного "відлучення" від кафедр провідних учених і спеціалістів. Восени і взимку 1921 р. по всій Україні відбувалося з "вигнання" з вищої школи "реакційної" професури. З інститутів і технікумів було усунуто сотні викладачів з єдиним формулюванням "антирадянсько підбурені". Тому в цей період вищі технічні школи майже завжди відчували нестачу викладачів, а "вакансії заповнювалися залученням позаштатних викладачів, які поєднували виробничу та викладацьку діяльність" [5, с. 10].

У 1920-ті роки провідну і вирішальну роль у суспільно-політичному житті вищої технічної школи відігравала більшовицька партія. Стосовно професорів і викладачів діяльність інститутського партосередку спрямовувалася на їхнє перевиховання і залучення на бік радянської влади. Особливої турботи партійному осередку завдавала так звана "стара", найбільш кваліфікована частина професорів, за якими у 1920-х роках здійснювався "особливий нагляд". Багатьом з них влада не довіряла, адже вони вважалися "спадщиною дореволюційних часів", реакціонерами, які були налаштовані "ворожо до Радянської влади як у минулому, так і сьогодні". Окремих професорів звинувачували в ігноруванні рішень Головопрофосвіти УРСР, інших – у незгоді з рішеннями НКО УРСР щодо його втручання у наукову діяльність. У реальності ця частина професорів "зосереджувалася на наукових дослідженнях і намагалася триматися поза політикою" [8, с. 78].

Друга частина професорів, які становили більшість, характеризувалася як "лояльна до Радянської влади", однак і серед них вирізнялися ті, які сумлінно працювали, але були "пасивні, які за своїми поглядами були більш ближчими до ворожої професури", а також ті, які, хоча й підтримували різноманітні декларації, що висувалися "радянською громадськістю", йшли "під керівництвом парторганізації інституту", проте "особистої ініціативи в цих питаннях не виявляли" [8, с. 78].

Найбільш надійною вважалася група "молодих" професорів, які були "радянськими людьми, активно працюючими з Радянською владою", і намагалися "у свою працю вкладати все, що можливо", але дехто з них "були висуванцями старої професури і перебували під її впливом" [8, с. 78].

У травні 1928 р. радянські органи державної безпеки провели операцію з арешту понад 100 "шкідників" у вугільній промисловості Донбасу, спрямовану проти дореволюційних технічних кадрів. Ця операція увійшла в історію як "Шахтинська справа". На судовому процесі, який відбувався у Москві, підсудним інженерам інкримінували "контрреволюційну змову", "колосальну шкідницьку роботу з руйнування вугільного господарства", яка начебто одночасно здійснювалася на користь кількох держав – Польщі, Франції та Німеччини.

Суд над "шахтинцями" став прологом боротьби зі "шкідниками" по всій країні. Були виявлені подібні "шкідницькі" організації у "Південь сталі", на Дніпробуді тощо. Об'єктом репресій виступала стара технічна інтелігенція [11].

Окреме місце у справі підготовки нових професорсько-викладацьких кадрів повинні були зайняти науково-дослідні кафедри, які фактично ставали першими зразками радянської аспірантури. Кафедри почали функціонувати після постанови Раднаркому УСРР від 2 грудня 1921 р. "Про утворення науково-дослідницьких кафедр та забезпечення роботи науково-дослідницьких кафедр". Для підтримки та забезпечення роботи кафедр передбачалось, що держава буде піклуватися про побутові умови членів кафедр, оплата комунальних послуг та харчування буде здійснюватися за її рахунок, також держава брала зобов'язання сприяти виданню наукових праць дослідників. У 1921–1922 рр. були відкриті перші 53 кафедри, де нараховувалось 295 наукових працівників і 121 аспірант. Наступного року в Україні функціонувало вже 78 науково-дослідних кафедр, з них 36 – у Харкові, 18 – у Києві, 14 – в Одесі, 8 – у Катеринославі, де працювало до 750 осіб, 50 % з яких були аспірантами [9].

Науково-дослідні кафедри відокремлюються від навчальних кафедр. На них покладалося завдання відновлення наукової роботи в галузі природничих і технічних наук, яка була перервана внаслідок Першої світової та громадянської воєн. Одним із головних напрямів діяльності науково-дослідних кафедр була підготовка кадрів вищої кваліфікації, здатних проводити науково-дослідну роботу на замовлення підприємств України і Радянського Союзу.

У підготовці науково-педагогічних кадрів важлива роль належала аспірантурі, яка створювалася при науково-дослідних кафедрах та інститутах. Ця справа була новою і тому в перші роки існування аспірантури далеко не всі розуміли її значення. Тому відбір кандидатур на навчання в аспірантурі не завжди був вдалим, окремі професори з недовірою, а іноді й з ворожістю ставилися до нової системи підготовки науково-педагогічних кадрів. Зважаючи на це, у 1923 р. ЦК КП(б)У запропонував партійним організаціям взяти під свій контроль відбір аспірантів, направляти на навчання насамперед комуністів і тих, хто цілком стояв на позиціях радянської влади.

24 січня 1924 р. відбулася нарада завідувачів кафедрами ХТІ, на якій обговорювалися питання, пов'язані з упорядкуванням роботи з підготовки аспірантів. Було ухвалено рішення про розробку програми підготовки аспірантів кожною кафедрою і налагодження їхньої періодичної звітності, а також заборону залучати до навчального процесу аспірантів першого року навчання та ін. Оскільки значення і роль аспірантів, як уже зазначалося, були не зовсім зрозумілими, спеціально створеній комісії доручалося "розробити питання про знання аспіранта як наукового працівника і як викладача вищої школи, а також план його роботи, форми контролю, термін і стадії навчання, матеріальне становище" [8, с. 74].

7 квітня 1924 р. комісія ухвалила рішення, згідно з яким завдання аспірантури вбачалося в підготовці науково-педагогічних кадрів, терміном навчання визначалося 2–2,5 роки. Через кожні півроку аспірант повинен був звітувати про виконану роботу, а після закінчення навчання – виступити з доповіддю з теми дослідження на спільному засіданні кафедри та факультетської комісії, а також підготувати доповідь за завданням факультету. Після такої перевірки наукових знань і педагогічної майстерності аспірант міг бути зарахований до штату наукових співробітників кафедри [8, с. 74].

У 1927 р. Укрголовпрофосвіти з метою поліпшення відбору кандидатур до аспірантури з-поміж студентів старших курсів ухвалив "Положення про семінари підвищеного типу". У ХТІ було створено 23 таких семінари, які відвідувало понад 150 студентів. Заняття проводили відомі вчені, "шукаючи серед молоді здібних і захоплених наукою людей, кращим давали рекомендації до вступу в аспірантуру" [8, с. 74]. Так, у грудні 1928 р. на навчання було рекомендовано відразу 16 студентів. Закріпленню кадрів в аспірантурі сприяло поліпшення їхнього матеріального становища. Наприклад, в аспірантурі ХТІ кількість аспірантів, які одержували стипендію, до 1929 р. збільшилася з 15 до 29, а розміри стипендії зросли в 1,5–2 рази й сягали 120–170 крб. [8, с. 74].

Однак, незважаючи на помітні позитивні зміни, досягти докорінного поліпшення у підготовці наукових працівників на кафедрах у ті роки не вдалося. Аспірантура навіть наполовину не задовольняла потреби науково-дослідних кафедр у кадрах.

Ще у 1922 р. законодавчі органи УСРР визнали за потрібне розмежувати наукові дослідження і масову навчальну роботу. З цією метою інститути і науково-дослідні кафедри виводилися з-під підпорядкування правлінням вищих технічних навчальних закладів. Стверджувалася думка, що науково-дослідна робота має академічний характер, тому повинна входити до функцій Академії наук. Отже, в системі освіти УРСР кафедри і науково-дослідні інститути проголошувалися складовою структури Української Академії наук – вищої наукової організації, яка очолювала всю систему наукових досліджень і становила з ними єдине ціле [13, с. 57].

Уже у другій половині 1920-х років організація підготовки наукових працівників до науково-дослідної роботи в системі УРСР відокремлювалася від навчальної діяльності й проводилася в науково-дослідних інститутах, на окремих кафедрах або в Академії наук. Щодо вищих навчальних закладів, їхнє завдання звужувалося до реалізації навчання. Той, хто закінчував вищий навчальний заклад, переходив на кафедру, де продовжував "свою підготовку наукового робітника" [14, с. 23].

У 1926 р. в Україні діяло 86 науково-дослідні кафедри [13, с. 66]. Проводячи третій рік свою роботу, деякі з цих кафедр зміцніли, деякі були реорганізовані в наукові інститути.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що формування професорсько-викладацького складу вищих технічних навчальних закладів протягом 1917–1929 років відбувалося за такими основними напрямками: звільнення усіх професорів, які не мали рекомендацій від факультетських Рад і Навчальних комітетів вищих навчальних закладів; скасування всіх вчених ступенів і звань та пов'язаних з ними привілеїв; запровадження Рад комісарів як керівних органів, до повноважень яких належали й кадрові питання; активізація чисток і репресій проти дореволюційних професорів; регулювання заробітної плати; застосування методів примусу для заповнення вакантних місць у новостворених вищих технічних навчальних закладах; відокремлення науково-дослідних кафедр від навчальних кафедр; упорядкування діяльності аспірантури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Будник Г. А. Высшее инженерно-техническое образование в России в 1946–1970-е годы: учеб. пособие к спецкурсу / Г. А. Будник. – Иваново, 2001. – 164 с.
2. Быстряков А. Г. История Екатеринославского политехнического института / А. Г. Быстряков // Вісник Дніпропетровського університету. – 1995. – № 5. – С. 20.
3. Василенко О. Оплата праці та пенсійне забезпечення викладачів індустріально-технічних вищих навчальних закладів УСРР у 1920-ті рр. / Олена Василенко // Схід. – 2009. – № 4 (95). – С. 80–84.
4. Документи до Указу Президії Верховної Ради Української РСР від 25 грудня 1952 року "Про затвердження складу обласних виборчих комісій по виборах до місцевих Рад депутатів трудящих четвертого скликання по Вінницькій–Одеській областях", які відбулись 22 лютого 1953 року (протоколи зборів громадських організацій і товариств трудящих по висуненню кандидатур до складу комісій) // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 1, оп. 20, спр. 301. 212 арк.
5. Історія Донецького державного технічного університету / О. А. Мінаєв (голов. ред.). – Донецьк : Юго-Восток, 2001. – 369 с.
6. Культурне будівництво в Українській РСР / зб. докум. – Т. 1 (1917 – червень 1941 рр.). – К. : ДВПЛ УРСР, 1959. – 881 с.
7. Матеріали по обстеженню стану народної освіти по округах України (виписки з протоколів, резолюції, огляди, схеми обстежень, листування, висновки) // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 166, оп. 6, спр. 1126. 130 арк.

8. Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут". Історія розвитку. 1885–2010 / уклад. : В. І. Ніколаєнко, В. В. Кабачек, С. І. Мешковая [та ін.]; за ред. В. І. Ніколаєнка. – Х. : НТУ "ХПІ", 2010. – 408 с.
9. Осмоловська О. Ю. Державна політика щодо професорсько-викладацьких кадрів Радянської України (1920–1930-ті рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : спец. 07.00.01 "Історія України" / О. Ю. Осмоловська. – Донецьк, 2004. – 32 с.
10. Очерки истории Харьковской областной партийной организации. – Х., 1980. – С. 86.
11. Політичні репресії в УРСР кін. 1920-х – першій пол. 1930-х рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.territoryterror.org.ua/history/1919-1939/ussr/srst7>
12. Ряппо Я. П. Система народного образования на Украине / Я. П. Ряппо // Научный работник. – 1926. – № 7–8. – С. 53–69.
13. Ястржембський В. Система освіти, її реалізація та дальші завдання / В. Ястржембський // Шлях освіти. – 1928. – № 7. – С. 19–29.

Федосова И.В.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССОРСКО-ПРЕПОДАВАТЕЛЬСКОГО СОСТАВА ВЫСШИХ ТЕХНИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ В 1917–1929-ОМ ГОДАХ

Выяснены основные направления формирования профессорско-преподавательского состава высших технических учебных заведений в течение 1917–1929 годов: освобождения всех профессоров, которые не имели рекомендаций от факультетских Советов и Учебных комитетов высших учебных заведений; отмены всех ученых степеней и званий и связанных с ними привилегий; внедрения Советов комиссаров как руководящих органов, к полномочиям которых принадлежали и кадровые вопросы; активизация чисток и репрессий против дореволюционных профессоров; регуляция заработной платы; применение методов принуждения для заполнения вакантных мест во вновь созданных высших технических учебных заведениях; отделение научно-исследовательских кафедр от учебных кафедр; упорядочивание деятельности аспирантуры.

Ключевые слова: профессорско-преподавательский состав, подготовка кадров, аспирантура, научно-исследовательские кафедры, высшие инженерно-технические учебные заведения.

Fedosova I.V.

PECULIARITIES OF TEACHING STAFF FORMATION IN HIGHER TECHNICAL EDUCATIONAL INSTITUTION IN 1917-1929

The main directions of teaching staff formation in higher technical educational institution in 1917-1929 have been cleared up. The author has mentioned the following directions: release of all the professors who did not have recommendations from department's Councils and Educational committees in higher educational institutions; abolition of all academic degrees and titles and associated privileges; introduction of commissioner's councils as governing bodies, which can reveal personnel issues; activation of purges and repressions against the pre-revolutionary professors; regulation of wages; use of compulsion methods to fill vacancies in emerging higher technical educational institutions; separation of research departments from educational departments; regulation of post-graduate studies.

Key words: teaching staff, professional training, post-graduate studies, research departments, higher engineering and technical educational institutions.